

Kokoszka *Gallinulachloropus*

Status. Nieliczny gatunek lęgowy rozprzestrzeniony na całym obszarze Niziny Mazowieckiej. W latach 1981-2020 wykryto 1211 par na 571 stanowiskach. Od roku 1989 corocznie zimujący

Środowisko. Miejsca lęgowe stanowiły doliny rzeczne ze starorzeczami i rozlewiskami - 456 par (38%), torfianki, zbiorniki wiejskie, miejskie i retencyjne, żwirownie - 400 par (33%) oraz stawy rybne - 352 par (29%). Wyjątkowo zasiedlał olsy oraz stawy bobrowe. W krajobrazie rolniczym częściej zasiedlał najmniejsze zbiorniki wodne o powierzchni 0,1 - 0,99 ha (Węgrzynowicz 2017).

Zmiany liczebności. W dolinach rzek nastąpił silny spadek liczebności. W Dolinie Bugu w latach 1983-1989 stwierdzono 73 pary (Chmielewski i in. 2004), a w latach 1998-2000: 48 par (Dombrowski i in. 2013), przy czym nie na wszystkich fragmentach doliny zanotowano spadki, np. na odcinku od Niemirowa do ujścia Krzyny odnotowano wzrost liczebności z 1 do 8 par.

Również w dolinie Pilicy wykazano znaczący spadek liczebności z 35-40 par w latach 1987-1989 (Chmielewski i in. 1993) do 3 par w latach 2019-2020 (A. Węgrzynowicz i in.).

W dolinie górnego Liwca (Wyszków-Sobicze) w roku 1984 gniazdowało 19 par, w roku 2006 nie wykazano gniazdowania a w roku 2011 – 2 pary (Dombrowski i in. 2012). Populacja kokoszki zasiedlała w latach 1980. głównie koryto tej rzeki powyżej jazów pod Chodowem (Rzępała 1985)

Analogiczne tendencje dotyczyły stawów rybnych, np. w Siedlcach w kolejnych okresach gniazdowało: 1973-1975 – 12 par (Kot 1986), 1988 – 10 par, 1990 – 18-22 pary (Dombrowski i in. 1993), 1997 – 4 pary. Spadek liczebności w roku 1997 tłumaczony był nienapełnieniem znacznej powierzchni stawów (Sachanowicz i in. 1999).

Na stawach środkowej części Niziny Południowopodlaskiej zanotowano kilkukrotny spadek liczebności: 49 par w latach 1987-1990 oraz 16 par latach 2010 - 2013 (Dombrowski i in. 2013). W roku 1986 na stawach w Kołodziży pod Stoczkiem Łukowskim stwierdzono 2 pary, w latach 1989-1993 w 2000 - 4 pary (Soćko, Mitrus 2003), ale w roku 2012 nie gniazdowała (A. Dombrowski). Na stawach w Ossowicach w 1989 wykryto 3 pary a w 2010 – jedną parę (w roku 1989 nie stosowano stymulacji magnetofonowej co mogło wpłynąć na niską wykrywalność gatunku a spadek liczebności miał wynikać z remontu stawów). Na

stawach w Bąkowcu wykazano znaczne wahania liczebności: 10 par w roku 1982, w roku 1990 – 17 par i 2 pary w roku 2020 (Łukaszewicz 2020). Stawy w Wildze w roku 1981 zasiedlały 4 pary, w 2014 - 3 pary (Dombrowski, Łukaszewicz 2015).

Tylko lokalnie rejestrowano wzrost liczebności: na stawach w Rudzie w 1989 stwierdzono 4 pary, a w 2016 - 6 par (Dombrowski i in 2017). Na stawach w Białej Rawskiej, Boguszewski (2013) wykazał wzrost z jednej pary w roku 1989 do 4 par w roku 2010.

Na śródleśnym zbiorniku Ług na Równinie Piotrkowskiej, na którym ostatnio znacznie obniżył się poziom wody, w 1987 stwierdzono 2 pary, w 1997 – 3 pary, w 1998 – 4 pary, w 2000 – 5 par, w 2016 – 2 pary.

W krajobrazie rolniczym na północ od lotniska w Modlinie w roku 2014 wykryto co najmniej 86 par a w 2016 roku tylko 30 par z powodu obniżenia poziomu wody na wykrytych stanowiskach (Węgrzynowicz 2017).

Przyczyny zmian liczebności. Na Nizinie Mazowieckiej odnotowano zmniejszenie liczebności w dolinach rzecznych (Dolina Bugu) oraz zmniejszenie lub wahania liczebności w pozostałych środowiskach. Należy przypuszczać że obniżenie poziomu wód gruntowych w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat oraz przeprowadzone melioracje miały negatywny wpływ na liczebność gatunku w krajobrazie rolniczym. Niewielkie zbiorniki wodne, które kokoszka najczęściej zasiedlała są narażone na degradację z powodu obniżenia lub zaniku lustra wody. Wiele takich zbiorników przestało istnieć. Uproszczenie struktury niewielkich, oraz melioracje i obwałowaniadujących rzek, mają wpływ na przesuszenie ich dolin. Opracowania dotyczące stawów rybnych wskazują że spadki liczebności związane były z intensyfikacją hodowli ryb i wzrostem presji drapieżników.

Rozmieszczenie i liczebność. Taczanowski (1888) uważał kokoszkę za gatunek „pospolity w całym kraju, nawet na najmniejszych wodach i sadzawkach”.

W okresie lęgowym najliczniejszy na **Nizinie Środkowomazowieckiej** - 489 par. W tym w Dolinie Środkowej Wisły: 117 par a na Równinie Kozienickiej: 74 pary, w tym w OSO Puszcza Kozienicka – 39 par na 37 stanowiskach (Łukaszewicz 2020). Największe populacje zasiedlały stawy w Bąkowcu – 17 par, Jedlińsku - 15 par, Raszynie – 12 par.

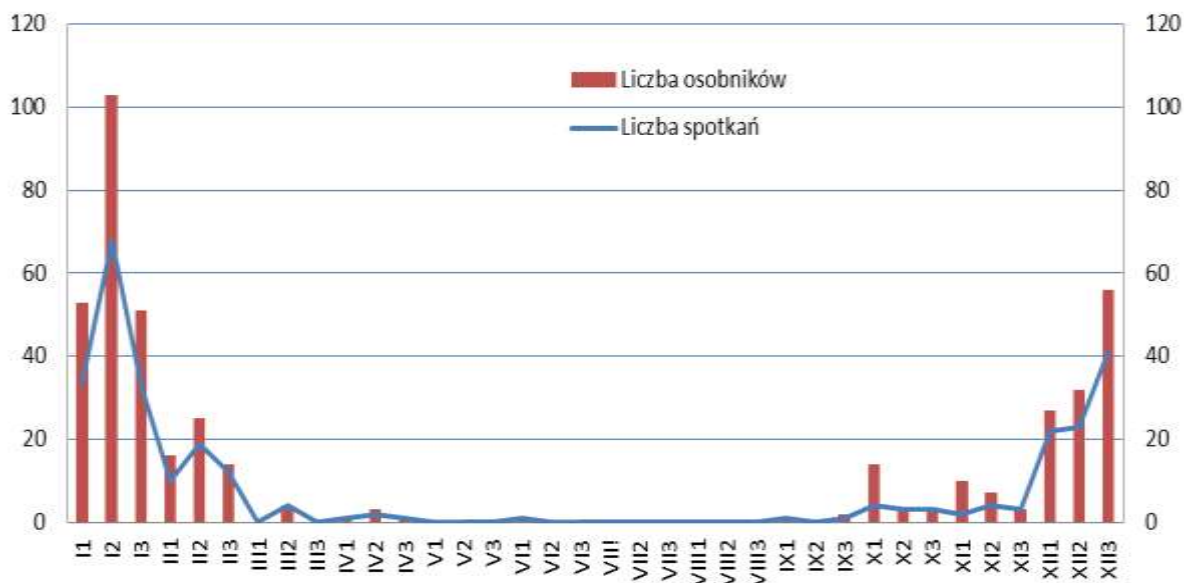
Na **Wzniesieniach Południowomazowieckich**: 289 par z czego 133 pary na Równinie Radomskiej i 83na Wysoczyźnie Rawskiej. Stosunkowo duże populacje stwierdzono w dolinach rzek Zwolenki (Osojca i Chołuj 2008) i Krępianki - po 20 par, oraz na stawach

rybnych w Borowcu – 14 par. W dolinie Pilicy w latach 2018-2020 wykryto zaledwie 3 pary (A. Węgrzynowicz, T. Dzierżanowski i in.).

Na Nizinie **Południowopodlaskiej** wykazano łącznie 243 pary stwierdzono w tym na Wysoczyźnie Siedleckiej 80 par z największą populacją na stawach Siedleckich gdzie wykryto 22 pary (Dombrowski i in. 1993). Ponadto 63 pary odnotowano w Podlaskim Przełomie Bugu, gdzie w dolinie Bugu w latach 1983-1989 było 31 par (Chmielewski i in. 2004). Na żwirowni w Miedzyrzeczu Podlaskim w roku 2010 wykazano 6 par (Kot i Kot 2019).

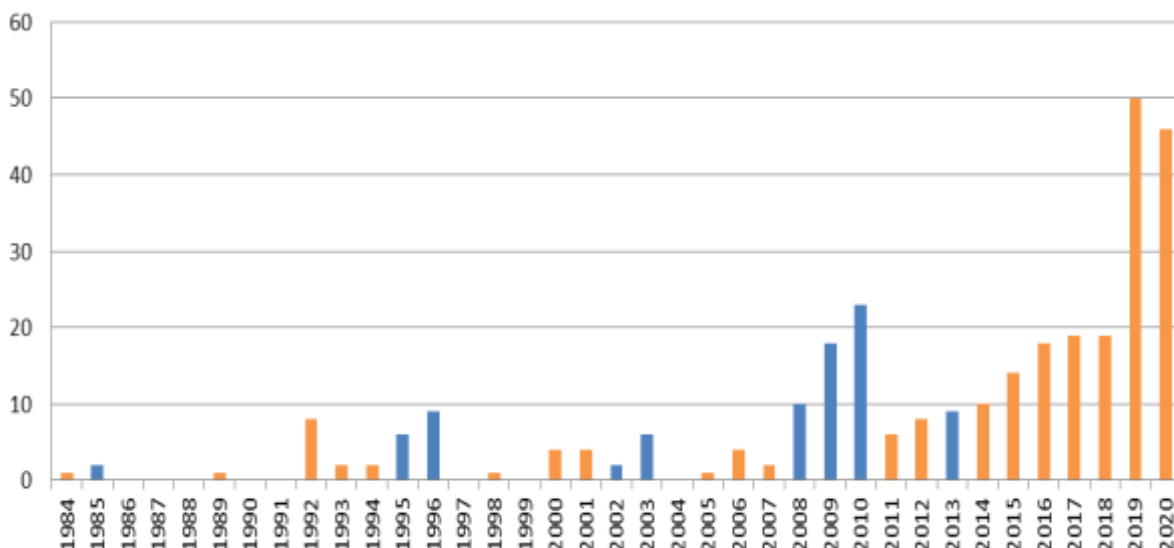
Najmniej stanowisk i par stwierdzono na **Nizinie Północnomazowieckiej**: 190 par na 112 stanowiskach w tym w Dolinie Dolnej Narwi 54 pary. Na Wysoczyźnie Płońskiej 51 par i Wysoczyźnie Ciechanowskiej 44 pary i są to głównie dane Węgrzynowicza (2017) z krajobrazu rolniczego na północ od lotniska w Modlinie. 86 par zasiedlało najczęściej kolejno oczka śródpolne, stawy wiejskie i przydomowe, zbiorniki, śródleśne zabagnienia, torfianki i starorzecza.

Fenologia pojawów. W latach 1972-2020 w okresie niełęgowym obserwowano łącznie 430 osobników w trakcie 291 spotkań (Kartoteki: MTOF/WSR-P; RKT-P/MŚTO). W większości były to obserwacje pojedynczych osobników, średnia wielkość stada wyniosła 1,5 os. (ryc. 80-1). Duże stada i koncentracje związane były z koczowaniem polęgowym. Największe stado 21 osobników, odnotowano w Podskarbicach Szlacheckich 2 IX 2019. Największe koncentracje stwierdzono na stawach rybnych w Jedlińsku 31 VIII 1989 - 39 os., 9 IX 1989 - 41 os, 17 IX 1989 - 38 os. W październiku brak obserwacji większych stad czy koncentracji. Wydaje się że koniec września i październik był okresem opuszczania stanowisk lęgowych co potwierdzają obserwacje na stawach w Siedlcach w cyklu rocznym. 18 II – 2 V 1990 obserwowano 4 os., 3 V – 27 IV 1990 brak obserwacji, 28 IV – 9 X 1990 było 18 os., 10 X – 4 XII 1990 brak obserwacji (Goławski i in. 2002). Podobnie świadczą o tym dane ze zgrupowania jesiennego ptaków wodno-błotnych na stawach rybnych (37 obiektów) Niziny Południowopodlaskiej gdzie w październiku stwierdzono jeszcze 2 os. a w listopadzie nie obserwowano kokoszki (Adamczyk i in. 1998).

Ryc. 80-1. Fenologia pojawów przelotnych i koczujących (niełęgowych) kokoszek *Gallinula chloropus* na Nizinie Mazowieckiej w kolejnych dekadach w okresie 1972-2020 (N= 430)

Zimowanie. W okresie zimowym (grudzień-luty) kokoszki przebywały w odmiennych środowiskach niż miejsca lęgowe. W korytach rzecznych stwierdzono 132 os. (35,9 %), na zbiornikach miejskich 125 (34 %), na zbiornikach zaporowych 41 os. (11,1 %), na odstożnikach ścieków 22 os. (5,9 %), na kanałach w miastach 17 os. (4,6 %), na starorzeczach 11 os. (2,9 %), na stawach hodowlanych 10 os. (2,7 %), na stawach wiejskich i żwirowniach po 3 os. (0,8 %), na rozlewiskach rzek 2 os. (0,5 %), na gliniankach i torfiankach po 1 os. (0,3 %). W trakcie corocznego, zimowego liczenia ptaków na rzekach i zbiornikach w latach 1984 – 2020 liczebności kokoszki była zmienna od 0 do 50 os. (ryc. 80-2). Do 2008 nie stwierdzono więcej niż 10 os., następnie w 2010 obserwowano 23 os., w 2019 – 50 os. i w 2020 – 46 os.

Ryc. 80-2. Liczebność zimujących kokoszek *Gallinula chloropus* w styczniu 1984-2020 na rzekach i zbiornikach Niziny Mazowieckiej (N= 305); kolorem niebieskim zaznaczono sezony z największym stopniem zlodzenia rzek.

Streszczenie. Nieliczny gatunek lęgowy, rozmieszczony na całej Nizinie Mazowieckiej. W latach 1981-2020 wykryto 1211 par na 571 stanowiskach. Najliczniej zasiedlał doliny rzeczne, następnie różnego rodzaju niewielkie zbiorniki wodne oraz stawy rybne. Gatunek wrażliwy na obniżenie wód gruntowych w krajobrazie rolniczym oraz zmianę struktury dolin rzecznych. W okresie polęgowym średnia wielkość stada wynosiła 1,5 os. Największe stada (21 os.) i koncentracje (41 os.) obserwowano w okresie koczowania polęgowego. Od 1989 corocznie i ostatnio liczniej zimujący.

Literatura.

Adamczyk Z., Dombrowski A., Kot H. 1998. Zgrupowania jesienne ptaków wodnych i błotnych na stawach rybnych Niziny Południowopodlaskiej. Kulon 3: 123-150.

Boguszewski P. 2013. Awifauna lęgowa wybranych stawów rybnych i zbiorników retencyjnych powiatu rawskiego. Kulon 18: 69-84.

Chmielewski S., Dombrowski A., Smoleński T., Zawadzki J. 2004. Awifauna lęgowa doliny dolnego Bugu. Kulon 9: 3-37.

Dombrowski A., Rzępała M., Tabor A. 1993. Wykorzystanie stymulacji magnetofonowej w ocenie liczebności lęgowej populacji perkozka (*Tachybaptus ruficollis*), wodnika

(Rallusaquaticus), zielonki (Porzana parva) i kokoszki wodnej (Gallinula chloropus). Not. Orn. 34: 359-369.

Dombrowski A., Chylarecki P., Goławski A., Kuczborski R., Miciałkiewicz R., Mitrus C., Smoleński T., Zawadzki J. 2013. Awifauna tarasu zalewowego dolnego Bugu w okresie lęgowym w latach 1991-2000. Kulon 18: 3-31.

Dombrowski A., Stolarz P., Goławski A. 2013. Zmiany liczebności ptaków lęgowych na stawach rybnych środkowej części Niziny Południowopodlaskiej pomiędzy rokiem 1966 a 2013. Kulon 18: 57-68.

Dombrowski A., Łukaszewicz M. 2015. Zgrupowania lęgowe ptaków zasiedlających stawy rybne w Wildze w roku 1981 i 2014. Kulon 20: 29-37.

Dombrowski A., Stolarz P., Słupek J., Gwardys R., Kozłowski J., Kozłowski P. 2017. Awifauna lęgowa stawów rybnych w Rudzie w okresie 1980-2016. Kulon 22: 27-39.

Goławski A., Sachanowicz K., Rzępała M., Kot H., Tabor A. 2002. Awifauna niełęgowa stawów rybnych w Siedlcach w latach 1971-2000. Kulon 7: 73-102.

Kot H. 1986. Awifauna lęgowa i przeloty wiosenne na stawach rybnych koło Siedlec. Acta Orn. 22: 159-182.

Osojca G., Chołuj P. 2008. Awifauna lęgowa doliny Zwolenki. Kulon 13: 51-57.

Sachanowicz K., Goławski A., Tabor A. 1999. Awifauna lęgowa stawów rybnych w Siedlcach w latach 1966-1998. Kulon 4: 55-63.

Soćko B., Mitrus C. 2003. Zmiany jakościowe i ilościowe awifauny lęgowej stawów rybnych w Kołodziążu w ostatnich 35 latach. Kulon 8: 11-20.

Taczanowski W. 1888. Spis ptaków Królestwa Polskiego obserwowanych w ciągu ostatnich lat pięćdziesięciu. Pam. Fizyjoogr., Warszawa 8: 1-46.

Węgrzynowicz A. 2017. Awifauna wodno-błotna w krajobrazie rolniczym Niziny Północnomazowieckiej. Ornis Pol. 58: 61-72.